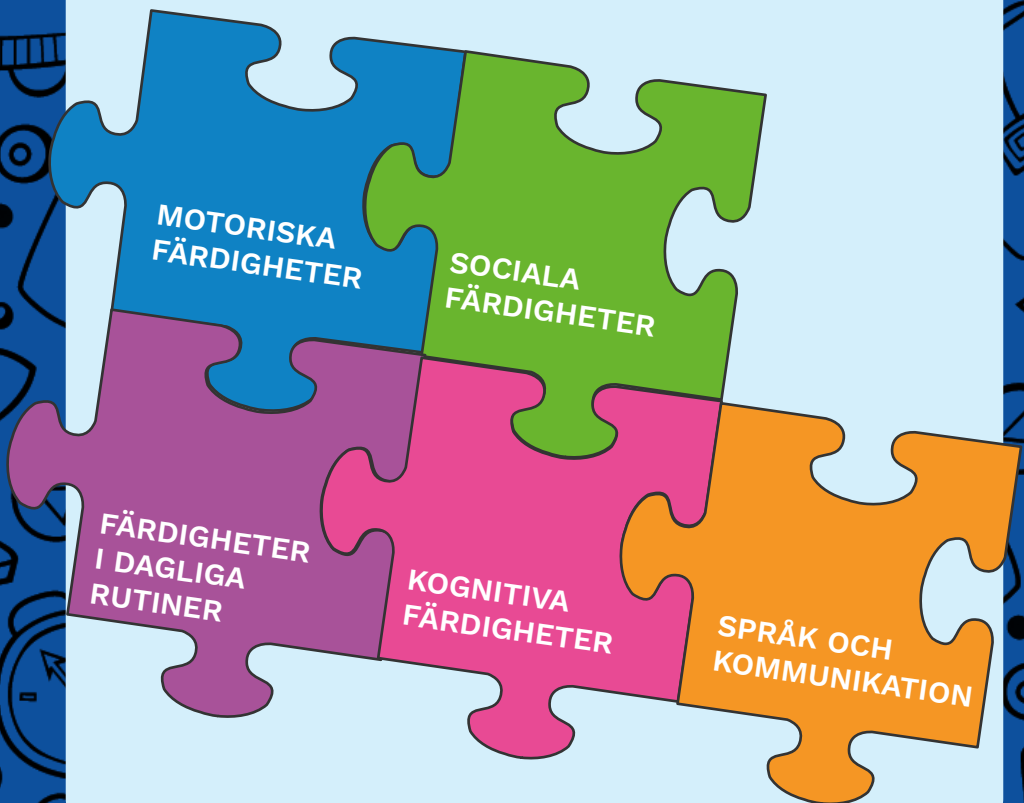

Jag lär mig och jag kan

Undervisning enligt
verksamhetsområde i den
grundläggande utbildningen

Innehåll

Undervisningens olika mål- många möjligheter	3
Undervisningens fem verksamhetsområden	4
Motoriska färdigheter	4
Kognitiva färdigheter	5
Sociala färdigheter	6
Språk och kommunikation	7
Färdigheter i dagliga rutiner	8
Mångsidig kompetens	9
Elevers skoldag	10
Individuell skolgång med IP	12
Bedömning	16
Läromedel	19
Terapi / habilitering	20
Övergång till läroämnesbaserad undervisning	21
När den grundläggande utbildningen avslutas	22
Utbildning på andra stadiet	22
Framtid, sysselsättning och boende	23
Nödvändiga beslut	24
Förlängd läroplikt	24
Beslut om särskilt stöd	26
Samarbetsparter inom undervisningen	28
Pedagogisk utredning	29
Trestegsstöd för lärande: stödnivåer	30
Särskilda undervisningsarrangemang (lagen om grundläggande utbildning 18 §)	30
Ämnesövergripande studier	31
Elevvård	31
Studie- och rehabiliteringsplan	32
Sjukpension	32
Rehabiliteringspenning för unga	32
Utdrag ur lagen (628/1998) och förordningen om grundläggande utbildning (852/1998)	33
Material och länkar	35
Källor	35

Undervisningens olika mål - många möjligheter

I skolan berättar målen vad det är meningen att eleven ska lära sig. Målen har fastställts separat för varje årskurs i olika läroämnena i den lokala läroplanen. När de allmänna läroämnesspecifika målen medför utmaningar för eleven kan han eller hon få allmänt eller intensifierat stöd för sitt lärande. I samband med stödet kan man också ge till exempel stödundervisning eller specialundervisning på deltid.

Vid behov kan eleven också studera läroämnesspecifika mål enligt särskilt prioriterade områden, och då fokuserar man på det innehåll som är nödvändigt för att studierna ska framskrida. Om de ämnesspecifika målen som fastställts för varje prioriterat område är för krävande för eleven kan målen för läroämnenas lärokurser individualiseras.

För en elev som får särskilt stöd kan lärokurserna individualiseras så att de är lämpliga och tillgängliga för eleven. Det innebär att eleven studerar samma läroämnen som alla andra, men målen fastställs enligt elevens kompetensförsättningar. Studierna i de individualiserade lärokurserna följer inte nödvändigtvis lärokursen för något läroämne i en viss årskurs.

När en elev har en grav utvecklingsstörning, någon annan allvarlig funktionsnedsättning eller sjukdom kan det vara för utmanande för eleven att följa studier som framskrider enligt läroämne, och detta ligger inte i elevens intresse även om lärokurserna i läroämnen är individualiserade. Då kan man välja undervisning som framskrider enligt verksamhetsområde.

Beslut om undervisning enligt verksamhetsområde fattas alltid i beslutet om särskilt stöd. I allmänhet har man också fattat ett beslut om förlängd läroplikt för eleven. Det är också möjligt att övergå till förlängd läroplikt under förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Ibland har beslut om övergång till undervisning enligt verksamhetsområde fattats redan under förskoleundervisningens gång före övergången till den grundläggande utbildningen. Undervisning enligt verksamhetsområde är endast möjlig inom den grundläggande utbildningen. I förskoleundervisningen har barnet alltid en läroplan för förskoleundervisningen.

I undervisningen enligt verksamhetsområde studerar eleven inte separata läroämnen, utan hans eller hennes mål har fastställts per verksamhetsområde. Målet med undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden är att ge eleven kunskap och färdigheter som möjliggör ett så självständigt liv som möjligt. Den här handboken ger mer information om undervisning enligt verksamhetsområde.

UNDERVISNINGENS FEM VERKSAMHETSOMRÅDEN

I undervisning enligt verksamhetsområde övar eleven färdigheter inom olika verksamhetsområden. Verksamhetsområdena är motoriska, kognitiva och sociala färdigheter, färdigheter i dagliga rutiner samt språk och kommunikation.

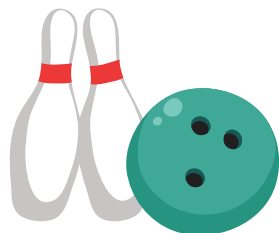
Målen för undervisningen har fastställts i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014). I den lokala läroplanen som baserar sig på grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) ska närmare beskriva hur undervisningen enligt verksamhetsområde ordnas i kommunen. Elevens mål skräddarsys så att de passar varje elev personligen. Elevens individualitet som elev ska beaktas när man funderar på hur undervisningen ska genomföras och hurdant undervisningsmaterial som behövs samt hurdant stöd eleven behöver under skoldagen.

Härnäst presenteras varje verksamhetsområde för undervisningen i korthet. I Pusselmodellen som används på Valteri center för lärande och kompetens kan man få mer information om olika verksamhetsområden och tillhörande kompetenser. Pusselmodellen finns på Valteris webbplats (på finska) www.valteri.fi/koulu/valteri-ops/

Motoriska färdigheter

Med motoriska färdigheter avses färdigheter som relaterar till att röra på sig och förflytta sig. Det finns olika motoriska färdigheter, såsom fin- och grovmotoriska färdigheter samt observationsmotoriska färdigheter.

Finmotoriska färdigheter innebär förmåga att hantera små muskler, i allmänhet i händerna, såsom att använda penna, behärska pincettgrepp eller äta med gaffel. Motoriska färdigheter för att producera tal är också finmotoriska. Grovmotoriska färdigheter innebär förmåga att hantera stora muskler, till exempel att gå eller skida.

Till de motoriska färdigheterna hör också planering och styrning av motoriska funktioner. Dessa färdigheter behövs till exempel i situationer där eleven funderar på var hon ska placera bollen för att kunna sparka den i mål. Inom verksamhetsområdet för de motoriska färdigheterna fäster man dessutom uppmärksamhet vid elevens koordination, balans, uthållighet och muskelkraft.

Koordination innebär att eleven kan röra sig smidigt och behärskar olika kroppsdelars samtidiga rörelse, såsom ett grenhopp eller att krypa. Observationsmotoriska färdigheter innebär till exempel att gestalta den egna kroppen.

Målet med lärandet av motoriska färdigheter är att stärka elevens kroppsge-staltning samt främja utvecklingen av elevens fin- och grovmotoriska färdigheter. Målet är att eleven får en positiv kropps-bild. Träning av de motoriska färdigheterna syftar till att eleven ska bli en aktiv aktör. Eleven behärskar de grundläggande motoriska färdigheterna till exempel att gå, huka sig eller röra sig i trappor.

Exempel på mål för motoriska färdigheter:

- Kan hoppa jämfota (3–5 gånger i följd)
- Kan gå uppför trappor med turvisa steg
- Kan kasta boll framåt (höger hand som kasthand)
- Undersöker och identifierar föremål med fingrar och händer (båda händerna)
- Gestaltar sin egen kropp samt kan namnge kroppsdelar (händer, fötter, mage, huvud, hals)
- Kan pincettgreppet (vänster eller höger hand)

Kognitiva färdigheter

Kognitiva färdigheter innebär förmåga att tänka och observera. Målet är att lära sig använda sinnena som hjälp vid observationer. Vid träning av kognitiva färdigheter siktar man på aktiv aktivitet. Man övar till exempel på olika sätt att lära sig och observera, att använda minnet samt tanke-färdigheter. Tankefärdigheter är till exempel att lära sig nya saker och göra val. lakttagelsefärdigheter är till exempel att använda synsinnet eller hörselsinnet.

Lärandet av kognitiva färdigheter kan innehålla aktivering och träning av sinne-na. Att lära sig val, klassificering, problemlösning, beslutsfattande och orsaks-samband hör också till lärandet av kognitiva färdigheter. Det är viktigt att an-vända sinnena och hitta elevens starkaste sinneskanal. Man ska vara medveten om hur eleven lär sig bäst – genom information som han ser, hör eller känner. Ibland har eleven nytta av bilder eller annat visuellt stöd vid sidan av undervis-ningen, ibland är auditivt stöd som baserar sig på hörseln lämpligast.

Verksamhet som stöder flera olika sinneskanaler är till nytta för de flesta elever. Verksamhet för flera olika sinnen går ut på att man visar en bild för eleven och samtidigt talar om vad bilden innehåller. Bilden kan också ha olika ytor för att aktivera känselsinnet, till exempel riktigt barr som placerats ovanpå en bild av ett barrträd. Varje elev lär sig på ett individuellt sätt. Ibland kan en elev bara utnyttja en sinneskanal åt gången.

Målet för lärandet av kognitiva färdigheter kan vara att utveckla de grundläggande färdigheterna i läsning, skrivning och matematiska färdigheter. Man kan också få material för att lära kognitiva färdigheter från innehållet i olika läroämnen. Undervisningen är inte indelad enligt läroämnen utan anknyter till exempel till aktuella teman, och man kan utnyttja lämpligt läromaterial från olika källor, till exempel läroböcker. Teman kan vara till exempel skogen, bakning, trafik och så vidare.

Man kan öva på ämnesspecifika färdigheter, men om eleven har flera olika läroämnen kan det vara befogat att fundera på om eleven skulle ha nytta av en läroämbesbaserad läroplan.

Exempel på mål för kognitiva färdigheter:

- Identifiera det egna namnet nerskrivet
- Kan välja bland två olika alternativ
- Kan se på den nämnda bilden av två alternativ
- Kan addera inom talområdet 0–5
- Klassificerar saker/föremål utifrån färg

Sociala färdigheter

Sociala färdigheter innebär färdigheter att vara med andra människor. I dessa färdigheter ingår till exempel interaktionsfärdigheter och emotionella färdigheter. Interaktionsfärdigheter behövs till exempel i ömsesidig kommunikation, att lyssna på en annan människa, att spela med en kompis eller att leka eller arbeta i grupp. Emotionella färdigheter är till exempel att identifiera och namnge sina egna känslor.

Målet med lärandet av sociala färdigheter är att utveckla förmågan att arbeta i grupp och delta. En positiv social atmosfär i skolan stöder elevens förutsättningar att lyckas i sina studier samt hans eller hennes självkännet och motivation för lärandet. När eleven är motiverad att lära sig och tror på sina förmågor ökar det elevens uthållighet och vilja att slutföra uppdrag.

Exempel på mål för sociala färdigheter:

- Kan se en samtalspartner i ögonen
- Identifierar känslan av trötthet under lektionen och ber om en paus
- Kan förhandla, turas om och dela saker när hon leker
- Kan uttrycka sina känslor med hjälp av miner, gester, ljud
- Identifierar grundläggande känslor på bilder
- Kan namnge sina egna känslor
- Kan bevara sitt sociala utrymme

Språk och kommunikation

Kommunikation innebär att kommunicera med andra människor. Det är mycket viktigt att varje människa har ett sätt att berätta sina ärenden, uttrycka sina känslor och bli förstådd. Förutom tal finns det också andra kommunikationsmetoder, till exempel användning av teckenspråk eller stödtecken, bilder, taktill kommunikation det vill säga kommunikation som baserar sig på känselsinnet, eller användning av kommunikationsapparater. Växelverkan kan ske med hjälp av ljud och miner. Man söker fungerande interaktions- och kommunikationsmetoder för varje elev och övar på att använda dem.

Målet med lärandet är att eleven är i växelverkan med andra samt blir förstådd och förstår vad som händer i lärmiljön och vad man talar om. Lärmiljön ska möjliggöra olika sätt att kommunicera och stöda samt möjliggöra elevens produktion av tal, kommunikation och växelverkan med elevens egna kommunikations- och interaktionsmetoder.

Exempel på mål för språk och kommunikation:

- Kan svara på kommunikationsinitiativ med ljud
- Kan svara på hälsningar
- Kan svara med meningar som består av flera ord
- Besvarar frågeställaren med hjälp av kommunikationsapparaten

Färdigheter i dagliga rutiner

Färdigheter i dagliga rutiner innebär de färdigheter som människan behöver i sin vardag. Sådana färdigheter är till exempel de färdigheter som behövs för att klä på sig, vid måltider eller i andra vardagliga sysslor. Målet är att eleven ska lära sig att agera så självständigt som möjligt i sin vardag.

I färdigheterna i dagliga rutiner skapas möjligheter för eleven att öva mål inom verksamhetsområdena för motoriska, språkliga och kommunikativa, sociala och kognitiva färdigheter. Målet med färdigheterna i dagliga rutiner är att eleven i vardagliga situationer ska kunna identifiera de saker och stunder där han behöver hjälp och de saker som han själv behärskar.

Målet med lärandet av färdigheter i de dagliga rutinerna är att öka elevens aktiva deltagande i verksamheten i sin lärmiljö samt att främja hennes handlingskraft och självständighet. Det är viktigt att hitta färdigheter som ger eleven "jag kan"-upplevelser.

Exempel på mål för färdigheter i dagliga rutiner:

- Kan sätta besticken på rätt plats på sorteringsplatsen för kärl
- Kan kamma sitt hår (håret framtill)
- Kan klä på sig jackan (får hjälp med dragkedjan)
- Identifierar och namnger olika livsmedel
- Kan gå från klassrummet till toaletten självständigt
- Kan självständigt hälla mjölk i ett glas

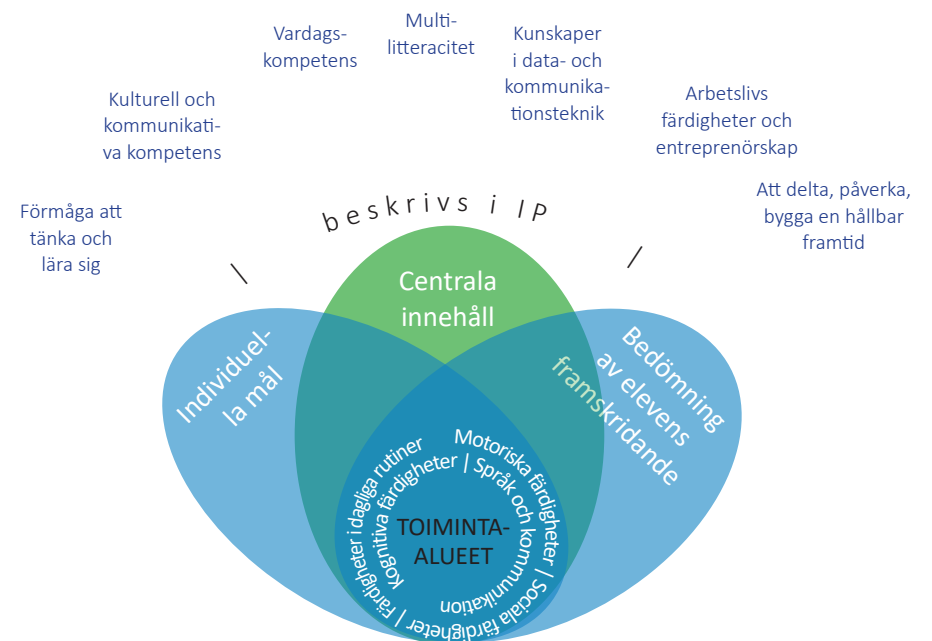
MÅNGSIDIG KOMPETENS

Begreppet mångsidig kompetens lades till grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen som publicerades 2014. Helheten kunskaper och färdigheter inom mångsidig kompetens tillhör alla elever i den grundläggande utbildningen.

Med omfattande kompetens avses en helhet som består av kunskaper, färdigheter, värderingar, attityder och vilja. Kompetens innebär också förmåga att använda kunskaper och färdigheter på det sätt som situationen kräver. Hur eleverna använder sina kunskaper och färdigheter påverkas av de värderingar och attityder som de tillägnat sig samt deras vilja att agera.

Det finns sju delområden inom mångsidig kompetens. Deras gemensamma mål är att stöda växandet som människa samt främja den kompetens som förutsätts för medlemskap i samhället och en hållbar livsstil. Det är särskilt viktigt att uppmuntra eleverna att identifiera vad som gör dem speciella, sina egna styrkor och utvecklingsmöjligheter samt att uppskatta sig själva.

I undervisningen enligt verksamhetsområde inkluderas målen för och utvärderingen av mångsidig kompetens i ett lämpligt verksamhetsområde.

ELEVENS SKOLDAG

Eleven har rätt att gå i skola varje skoldag. Vårdnadshavarna ansvarar för att se till att barnet går i skolan. Även om eleven har en svår funktionsnedsättning eller sjukdom är han eller hon ändå läropliktig. Varje elev ska ha en trygg studiemiljö.

Undervisningsgrupperna ska bildas så att de mål som uppställts i läroplanen kan uppnås i undervisningen. En undervisningsgrupp som bildas av mycket gravt utvecklingsstörda elever får omfatta högst sex elever. Utbildningsanordnaren ska se till att varje elev har en utsedd lärare och att varje undervisningsgrupp har en egen lärare. Om undervisningen ges i en kombinerad undervisningsgrupp kan undervisningen ges som samundervisning av flera lärare.

Eleven har lika många lektioner per vecka som elever i samma årskurs som studerar enligt läroämne. Det genomsnittliga minimiantalet timmar i årskurserna bestäms i förordningen om grundläggande utbildning, men utbildningsanordnaren kan också besluta att ge mer undervisning. Varje elev följer timfördelningen i sin egen kommun eller skola som finns i den lokala läroplanen.

Årskurs	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Timmar per vecka	20	20	22	24	25	25	29	29	30

Det nationella minimiantalet timmar i olika årskurser [förordningen om grundläggande utbildning 3 § (794/2018)]

Om eleven har någon sjukdom eller inte kan studera enligt ovan nämnda timantal kan antalet undervisningstimmar per vecka minskas. Det ska finnas lagstadgade vägande grunder för att minska timantalet och ett administrativt beslut ska fattas (lagen om grundläggande utbildning 18 §, Särskilda undervisningsarrangemang).

Elevens skoldag byggs upp så att den är så bra som möjligt med tanke på elevens lärande. Skoldagen innehåller inlärningsstunder av olika längd, övergångssituationer, måltider och pauser.

Elevens skoldag är en helhet, och sociala situationer och övergångar till exempel till raster utgör också inläringssituationer. Lärande enligt målen sker under hela skoldagen. Man bör beakta att det bör reserveras tid och möjligheter för att öva på vardagsfärdigheter. Om målet till exempel är att eleven ska ta på sig skorna själv är situationer då man ska klä på sig den bästa stunden för att öva på det.

Läraren ansvarar för elevens undervisning och skoldag. I klassen arbetar förutom lärare även skolgångshandledare eller skolgångsbiträden. Skolgångshandledarna och-biträderna arbetar under handledning av läraren.

Man arbetar ofta i olika sammansättningar i klassen. Eleven kan till exempel arbeta med hela klassen, i en mindre grupp eller på två man hand med läraren, skolgångshandledaren eller skolgångsbiträdet. Elevens lärare ansvarar alltid för undervisningen.

Det rekommenderas att varje elev som studerar enligt verksamhetsområde om möjligt ska ha en samarbetsklass för den allmänna undervisningen som man samarbetar med. Eleven kan också gå på lektioner med samarbetsklassen för den allmänna undervisningen.

Eleven kan studera i denna samarbetsklass på vissa lektioner. Detta förutsätter att lektionens innehåll och arbetssätt är sådana att eleven kan dra nytta av sitt deltagande. Under lektionerna i samarbetsklassen kan eleven vid behov få stöd av en skolgångshandledare eller ett skolgångsbiträde som är bekant från den egna klassen.

Individuell skolgång med IP

IP avser en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas. Elevens lärare ansvarar för att utarbeta planen i samarbete med vårdnadshavarna, eleven och vid behov andra anställda som arbetar med eleven. Elevens mål för lärandet ska ställas upp för hela läsåret på ett IP-möte som ska hållas på hösten.

Läraren är expert på att ställa upp mål, men vårdnadshavarna är de bästa experterna på barnet. Därför är det viktigt att vårdnadshavarna och de som arbetar med barnet tillsammans funderar över barnets styrkor, vad som motiverar barnet och vad det är viktigt att han eller hon lär sig. Läraren ansvarar för att anteckna elevens mål i IP.

IP är ett pedagogiskt dokument. Före IP-mötet är det bra att kontrollera att de förvaltningsbeslut som fattats om eleven motsvarar elevens aktuella situation. Till exempel ska det ur beslutet om särskilt stöd framgå om elevens undervisning ska ordnas enligt verksamhetsområde. Före IP-mötet ska läraren beakta om det behövs nya förvaltningsbeslut för att ordna elevens undervisning, till exempel beslut om särskilda undervisningsarrangemang enligt 18 § i lagen om grundläggande utbildning. Beslutet i fråga krävs om elevens undervisning avviker från den lokala läroplanen till exempel i fråga om antalet årsveckotimmar.

Målen ska antecknas i IP per verksamhetsområde

Det är viktigt att målen är möjliga att uppnå, realistiska och meningsfulla för eleven så att hon motiveras av övningarna som syftar till att uppnå dem. Målen får inte vara för utmanande eller svåra för eleven. De ska vara konkreta och begripliga så att eleven och varje vuxen som arbetar med eleven förstår dem på samma sätt.

Man bör vara medveten om elevens färdigheter, styrkor, motivationsobjekt och det mest gynnsamma sättet att lära sig för att man ska kunna utarbeta mål som bäst stöder och motiverar eleven. Till exempel är ett undervisningssätt som använder många sinnen ofta att rekommendera, men ibland kan eleven endast ta emot information med en sinneskanal i taget. Elevens intresse och motivation ska utnyttjas – ibland lyckas uppgiften bättre till exempel om eleven får ljudresponso medelbart.

Man kan öva på målen i olika lärmiljöer i skolan, till exempel i klassen, när man ska klä på sig och i matsalen samt också i omgivningen kring skolans gård eller närområden.

Det är viktigt att beskriva målen så att eleven kan se sin egen utveckling. Elevens mål kan till exempel vara att lära sig pincettgreppet och använda det på eget initiativ i olika vardagliga situationer. I pedagogiska dokument, såsom IP, kan man med hjälp av målen (lära sig pincettgreppet och kan använda det i olika vardagliga situationer) anteckna i vilka vardagssituationer eleven ska uppmuntras att använda pincettgreppet (till exempel dra upp dragkedjan, plocka upp små pysselpärlor och så vidare) och vilka övningar som behövs. I IP beskrivs också hur stort stöd eleven behöver för att öva på målet.

När målet för eleven är tydligt är det lättare att bedöma hur väl det uppnås. Uppnående av målen ska bedömas i ett eventuellt mellanbetyg samt i läsårsbetyget eller avgångsbetyget. Bedömningen underlättas när målet är ett konkret mål i anslutning till elevens lärande eller kompetens. Man ska observera att målen för eleven inte ska beskriva de vuxnas verksamhet (till exempel "eleven ges tid att öva pincettgrepp i olika vardagliga situationer").

När man funderar på elevens mål kan en del av målen vara långsiktiga mål, det vill säga de kan förverkligas först efter flera år. Då kan man ställa upp delmål för målet så att man hela tiden går mot målet men med mindre steg. Dessa konkreta mål ska beskrivas i IP.

I IP ska också daglig övning av målen beaktas och det stöd för lärandet som behövs, till exempel handledningens omfattning eller behovet av hjälpmedel. I skolvardagen möjliggörs situationer där eleven får tillräckligt med upprepning och tid för att öva i olika lärmiljöer. Mål för enskilda läroämnen kan också utnyttjas. Då antecknas de läroämnesspecifika målen inom ett lämpligt verksamhetsområde.

Elevens mål är alltid individuella och i klassen har varje elev sina egna mål för lärandet. Även om eleverna i klassen tillsammans utför samma uppgift, har varje elev sitt eget mål i uppgiften.

Till exempel i morgoncirkeln kan målen för eleverna variera. I morgoncirkeln kan målen vara till exempel "kan välja mellan 2–3 alternativ" eller "kan rikta blicken mot talaren" eller "kan begära ordet i gemensamma situationer".

Om eleven har en rehabiliteringsplan eller andra expertutlåtanden kan de också utnyttjas för att fastställa målen för IP med vårdnadshavarens tillstånd.

Antal årsveckotimmar

Under IP-mötet diskuterar man tillsammans hur olika verksamhetsområden betonas i elevens skolvardag. Undervisningen som ordnas enligt verksamhetsområde är mycket individuell och anpassad till elevens individuella behov och mål. Därför varierar också tiden som används för olika verksamhetsområden beroende på elevens mål och funktionsförmåga. I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) konstateras att innehållet i olika verksamhetsområden kan kombineras i undervisningen.

Eleven kan samtidigt öva mål och innehåll från flera olika verksamhetsområden i olika situationer under skoldagen. Till exempel när eleven ska klä på sig kan han eller hon samtidigt öva på dagliga rutiner, motoriska färdigheter och sociala färdigheter.

Elevens årsveckotimmar, det vill säga hur många timmar undervisning eleven ska få per vecka, kan kontrolleras i den lokala läroplanen. Om det sker ändringar i antalet årsveckotimmar, till exempel om elevens habilitering ordnas under skoldagen, ska ett förvaltningsbeslut fattas enligt 18 § i lagen om grundläggande utbildning (särskilda undervisningsarrangemang, lagen om grundläggande utbildning 18 §). Elevens årsveckotimmar ska antecknas i elevens IP samt i mellan-, läsårs- eller slutbetyget.

Under IP-mötet ska även andra frågor som gäller skolgången diskuteras

Det är viktigt att diskutera och anteckna i IP vilket slags stöd och hjälp av en vuxen eleven behöver under skoldagen. I IP ska beskrivas i vilka situationer stöd behövs och vilken typ av stöd de vuxna ger (fysisk hjälp, handledning i verksamheten, stöd för lärandet, stöd för kommunikationen till exempel med bilder). Om eleven har nytta av till exempel en dator eller en surfplatta som stöd för lärandet kan man i IP beskriva de situationer där eleven behöver apparaten i fråga. I IP beskrivs också vilka hjälpmedel eleven har för att förflytta sig, se, höra, kommunicera eller lära sig och hur de används i olika situationer. Dessutom antecknas i IP vem som samarbetar med eleven och vårdnadshavaren. Samarbetspartnern kan till exempel vara en lärare eller en speciallärare.

Med vårdnadshavarnas tillstånd kan även andra experter på stöd för elevens lärande och habilitering vara närvarande vid IP-mötet. Elevens lärare kan samarbeta i frågor som gäller stöd för elevens lärande till exempel med den handledande läraren vid Valteri center för lärande och kompetens eller en sakkunnig vid skolan där undervisning enligt verksamhetsområde ordnas. (Det finns inga svenskspråkiga Elmeri-skolor.). Elevens habiliteringshandledare eller terapeut kan också samarbeta med läraren. Vid IP-mötet kan man komma överens om att man kan utnyttja till exempel en habiliteringsplan eller en psykologisk bedömning som gjorts upp för eleven (med vårdnadshavarens tillstånd) när man utarbetar pedagogiska dokument. I IP kommer man också överens om hur skolan och hemmet ska samarbeta. Samarbetsformer kan vara till exempel möten, telefonsamtal, meddelanden, föräldrakvällar och så vidare.

Läraren och de vuxna som arbetar med eleven i skolan bedömer hur målen i IP har uppnåtts. Planen ska granskas vid behov, ändå minst en gång per läsår, så att den motsvarar elevens behov. IP ska alltid ändras när elevens stödbehov eller målen för undervisningen förändras.

Förverkligandet av IP-målen utvärderas vid behov, dock minst en gång per läsår. Ofta utvärderas målens förverkligande genom gemensamma förhandlingar under vårterminen. Utvärderingen antecknas i IP. Det rekommenderas att man före läsårets slut utvärderar hur elevens mål har uppnåtts så att eleven och hans eller hennes vårdnadshavare får en uppfattning om hur målen för lärandet har uppnåtts och vilka prestationer den verbala bedömningen av läsårsbetyget består av.

Bedömning

I den grundläggande utbildningen fokuserar bedömningen på lärande, kunskande, arbete och uppförande. Bedömningen är en jämförelse mellan elevens personliga mål och uppnådda resultat. I undervisningen som ordnas enligt verksamhetsområde kunnande i förhållande till de individuella mål som fastställts i IP. Vid fastställandet av nivån av kunnandet används de mål som fastställts för eleven i fråga. Definitionen kan göras till exempel under IP-mötet.

Handledningen och uppmuntran i studierna samt utvecklingen av färdigheter för självvärdering genomförs med hjälp av **formativ bedömning**. Läraren bedömer regelbundet elevens kunnande och utveckling på många sätt. Elevens prestationer ska följas upp i skolvardagen och han eller hon ska få respons på sin verksamhet. Responsen kan vara verbal, ett överenskommet tecken (till exempel ett klistermärke) eller en gest (tummen upp). Bedömningen planeras och genomförs enligt elevernas förutsättningar – individuellt för var och en. Den formativa bedömningen kräver ingen dokumentering.

Eleven ska handledas i självvärdering och också att ge kamratrespons till klasskamraterna. Som mål för sociala färdigheter kan eleven ha ”kan berätta för elevgruppen vad som hände under veckoslutet med hjälp av MOI-kalenderapplikationen”. Självvärderingen kan till exempel vara en värdering av den egna verksamheten med hjälp av bilder i en undervisningssituation där man har övat på att berätta vad man gjort med hjälp av MOI-kalenderapplikationen. Samtalsparterna kan ge kamratrespons om hur uppgiften lyckats.

Syftet med **summativ bedömning** är att beskriva hur väl och i vilken mån eleven har uppnått de personliga målen för lärandet som fastställts i IP. För varje elev ska det finnas information om vad det är meningen att hon ska lära sig (mål) och hur hennes prestationer bedöms. Under läsåret ska eleven och vårdnadshavaren få information om hur elevens studier framskrider samt om hans arbete och uppförande. Läraren ska dokumentera bedömningarna av de prov som inverkar på den summativa bedömningen av eleven.

I undervisningen som ordnas enligt verksamhetsområde sker lärandet i allmänhet i små steg. Därför är det viktigt att regelbundet dokumentera elevens kunskande till exempel med hjälp av bilder, videor och anteckningar. Det är nyttigt att dokumentera framgångar men även utmanande stunder. Dokumentationen hjälper om elevens beteende eller funktionsförmåga förändras plötsligt eller under en längre tidsperiod. Det blir lättare att reagera på situationen med hjälp av noggranna anteckningar.

Bedömning av arbetet ingår i bedömningen av varje verksamhetsområde. Arbetet bedöms alltså inte separat. De särskilda behoven i anslutning till elevens arbete ska vid behov beskrivas i IP så att de kan beaktas i planeringen och genomförandet av bedömningen av arbetet. Ibland kan eleven till exempel räkna antal när hon till exempel räknar potatis som läggs på mattallriken, men hon lyckas inte räkna pärlor i klassen.

Elevens prestation ska inte jämföras med andra elever utan i förhållande till hennes individuella mål i IP. Elevens framsteg granskas också i förhållande till utgångsnivån. Bedömningen gäller inte elevens personlighet, temperament eller andra personliga egenskaper. I bedömningen beaktas elevens arbetssätt, behovet av hjälp och handledning, elevens sätt att lära sig samt miljöns och situationens inverkan på lärandet. Det är också bra att beakta att framsteg i lärandet ibland syns i att handledningen minskar eller att handledningen förändras från fysisk handledning till verbal eller visuell handledning. Att beakta dessa stunder och ge positiv respons uppmuntrar eleven.

Under läsåret ska eleven och vårdnadshavaren få information om hur elevens lärande framskrider samt om hans arbete och uppförande. Läraren kan skicka meddelanden eller ringa och berätta hur det har gått i skolan. Samtidigt kan man också diskutera andra frågor som är aktuella i elevens vardag. Vårdnadshavarna kan alltid kontakta läraren om de har frågor om undervisningen eller skoldagen.

Bedömning av uppförande

Uppförandet bedöms i förhållande till de mål som ställts upp för värdering i den lokala läroplanen och hur de uppnås. Målen för uppförandet ska grunda sig på skolans verksamhetssätt och ordningsregler. Uppförandet bedöms i betygen som en egen helhet, och den verbala bedömningen av uppförandet påverkar inte läsårsbetygets verbala bedömning.

Särskilda behov i anslutning till elevens uppförande ska vid behov antecknas i IP. I särskilda behov ingår bland omfattningen handledning och hjälp (hur ofta och i vilken kvantitet) och typ (hurdant stöd: visuellt, verbalt, fysiskt; anpassning av lärmiljön och strukturen). Till exempel kan man i IP som särskilt behov för att uppnå uppförandemålet ”koncentrerar sig

på skolarbetet i klassen” anteckna att ”Eleven behöver lätt fysiskt eller visuellt stöd av en vuxen för att kunna koncentrera sig”. När de särskilda behoven har antecknats kan man bedöma elevens uppförande i förhållande till hans eller hennes kunskapsnivå och funktionsförmåga. Uppförandemålen beskrivs i den lokala läroplanen och beskrivs inte separat i IP.

Om eleven inte själv kan reglera sin verksamhet eller om det finns brister i hans eller hennes funktionsförmåga ska målet för samt övningen i och bedömningen av färdigheten placeras under ett lämpligt verksamhetsområde. När eleven har uppnått en färdighet som relaterar till bedömningen av uppförandet kan denna färdighet bedömas på det sätt som anges i den lokala läroplanen. I målen för färdigheter för uppförandet bedöms elevens befintliga färdigheter.

Mellanbetyg / Lärsårsbetyg / Avgångsbetyg

Den summativa bedömningen görs minst i slutet av varje läsår och i slutet av den grundläggande utbildningen. Den summativa bedömningen görs alltid av den lärare som undervisat eleven, eller av lärarna tillsammans om det finns flera lärare.

Bedömningen som görs i slutet av läsåret är en summativ helhetsbedömning av elevens prestation under hela läsåret. I slutet av läsåret får eleven ett lärsårsbetyg. I betyget ska verbalt beskrivas hur målen i IP har uppnåtts så att det tydligt framgår **om eleven har uppnått målen med godkänt resultat**. I betyget skrivs inte vad eleven har gjort under läsåret eller till exempel målen i IP. I den lokala läroplanen har man beslutat hur den verbala bedömningen ska genomföras i betyget. Av betyget framgår det antal årsveckotimmar som eleven fått. I betyget syns också att eleven flyttas till följande årskurs. I punkten Tilläggsinformation kan det nämnas att eleven har studerat enligt verksamhetsområde om saken inte har uttryckts till exempel i betygets rubriker. I tilläggsuppgifterna nämns också den bifogade bedömningen av uppförandet.

I lärsårsbetyg och eventuella mellanbetyg ges en verbal bedömning av uppförandet som bilaga till betyget. I den lokala läroplanen fastställs det om eleven får ett mellanbetyg i slutet av höstterminen eller om mellanbedömningen genomförs till exempel som ett bedömningssamtal.

Slutbedömningen grundar sig på elevens mål som fastställts i IP och varje verksamhetsområde bedöms verbalt. I avgångsbetyget ska inte bilagor till avgångsbetyget antecknas. Mer information om bedömningen finns i den lokala läroplanen.

Källa: Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

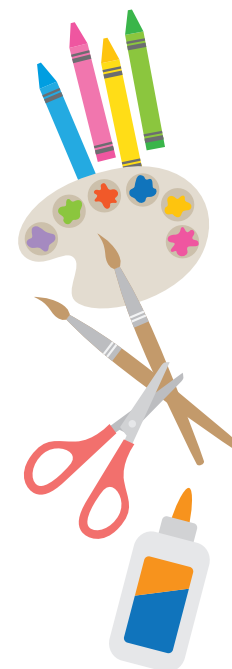
LÄROMEDEL

I undervisningen enligt verksamhetsområde används mångsidigt undervisningsmaterial och läromedel. Läromedlen är avgiftsfria för eleverna. Eleven kan ha lämpliga läroböcker, individuellt framställda eller bearbetade färdiga uppgifter samt material som lämpar sig för olika sinnen (påsar att känna på, att söka ljudpar, pussel). I undervisningen prioriteras äkta saker, till exempel observerar man skillnader mellan barr- och lövträd under en skogsutflykt.

I klassen kan eleverna ha en egen plats eller så studerar eleverna i klassen i gemensamma inlärningsutrymmen som varierar. I ett gemensamt inlärningsutrymme kan det till exempel finnas ett bord där alla ryms, några individuella arbetsplatser, en soffa och ett separat utrymme för gemensamma samlingar.

Klassens läromaterial ligger ofta framme. På så sätt lär sig eleverna självständigt att hämta och föra tillbaka till exempel de arbetsredskap de behöver. I klassen stöds elevens gestaltning ofta med bilder och ord. På dörren till klassrummet kan man ha klassens egen symbol och sakernas platser är markerade med bilder eller ord. I klassen kan det också finnas hjälpmedel för lärande. I klassen finns ofta ett läsbord eller en lässkiva, en förstoringsapparat, surfplattor, datorer samt andra hjälpmedel för kommunikation eller skrivande.

Musik, hantverk, vardagsmotion samt små gymnastikstunder, berättelser och lek är starkt med i undervisningen som genomförs enligt verksamhetsområde. I vissa klasser kan det vara möjligt att hänga eller klättra på ribbstolar eller att gunga. I klassinredningen föredrar man hemkänsla. Färggranna textilier och mattor hjälper också eleverna att känna igen den egna klassen.

TERAPI / HABILITERING

Elever som studerar enligt verksamhetsområde får ofta till exempel habilitering som bekostas av FPA, såsom fysioterapi eller talterapi. Ibland kan habiliteringen ordnas under skoldagen. Ibland kan skolan inte ta emot utomstående habiliterare eller terapeuter till skolan.

Målet är att habiliteringen integreras i elevens vardag. Det är inte alltid möjligt att ordna elevens habiliterande individuella terapi under skoldagen. Om eleven lämnar lärarens övervakning för habilitering under skoldagen befrias eleven från studierna under denna tid genom ett förvaltningsbeslut (18 § i lagen om grundläggande utbildning). Detta beslut fattas inte om habiliteringen är tillfällig och den tid som använts för den är obetydlig. Även om eleven är på tu man hand med terapeuten under habiliteringen är det ändå bra att skolan och hemmet vet vad och hur man övar på elevens habiliteringsmål. Skolans primära uppgift är att stöda elevens lärande. Elevens lärande möjliggörs av hans eller hennes goda funktionsförmåga och stöd för den, vilket är syftet med habiliteringen.

När man bedömer elevens funktionsförmåga och ställer upp mål för lärandet som stöder funktionsförmågan är det viktigt att lyssna på terapeuten eller habiliteraren. Att stöda elevens funktionsförmåga hör också till skolans uppgifter och därför är det bra att skolan och habiliteringen samarbetar. Terapeuten kan ge instruktioner till dem som arbetar med eleven om hur man ska agera med eleven i olika situationer så att hennes funktionsförmåga förbättras. För detta behövs alltid vårdnadshavarens tillstånd.

Eleverna med de svåraste funktionsnedsättningarna behöver mer upprepning än vanligt för att lära sig. Därför ligger det inte i elevens intresse att övningar för att upprätthålla funktionsförmågan endast görs vid terapitillfällen. I praktiken uppnås målen för upprätthållandet av funktionsförmågan bäst så att målen också integreras i skoldagen och elevens vardag.

Terapeuten är en expert vars specialkompetens kan utnyttjas när man ställer upp elevens individuella mål. Man kan också inkludera mål som stöder habiliteringen i den pedagogiska IP. Då antecknas målet under ett lämpligt verksamhetsområde och är en del av elevens undervisning i skolan.

ÖVERGÅNG TILL LÄROÄMNESBASERAD UNDERVISNING

Man kan övergå från undervisning enligt verksamhetsområde till läroämnesebaserad undervisning om det konstateras att eleven kan studera enligt läroämne och det ligger i elevens intresse. Övergången till läroämnesebaserad undervisning ska diskuteras med eleven och vårdnadshavaren. Man ska berätta för dem vilken nytta eleven har av att studera enligt läroämne till exempel med tanke på fortsatta studier.

Övergången till läroämnesebaserad undervisning ska motiveras i den pedagogiska utredning av eleven och eleven och hans eller hennes vårdnadshavare ska höras. För den pedagogiska utredningen behövs en skriftlig utredning om det särskilda stöd eleven får och elevens helhetssituation som utarbetats i mångprofessionellt samarbete yrkesutbildad personal inom elevvården. Dessutom kan man med vårdnadshavarens tillstånd skaffa nödvändiga expertutlåtanden. Läs mer om den pedagogiska utredningen på sidan 29 i den här handboken. Beslutet ska ingå i beslutet om särskilt stöd.

Elevens lärokurser kan individualiseras i ett eller flera läroämnen enligt hans eller hennes förutsättningar. Beslut om individualisering av lärokurserna ska fattas separat för varje läroämne i beslutet om särskilt stöd och motiveringarna för individualiseringen antecknas i den pedagogiska utredningen enligt läroämne. Målen för och innehållet i varje individualiserad lärokurs ska beskrivas tillräckligt tydligt och detaljerat i elevens IP. Vid behov kan eleven befrias från att studera lärokursen i något läroämne och den kan ersättas med undervisning i andra läroämnen eller handledd verksamhet. Innehållet i den handledda verksamheten kan komma från ett område inom den mångsidiga kompetensen, till exempel övningar i vardagsrutiner. Beslut om befrielse från studier i ett läroämne fattas med stöd av 18 § i lagen om grundläggande utbildning (särskilda undervisningsarrangemang). Mer information om 18 § i lagen om grundläggande utbildning finns på sidorna 30–31 i den här handboken.

Dessutom ska i IP antecknas hur elevens studier stöds med olika pedagogiska arrangemang och vid behov med olika stödformer, såsom stödundervisning och specialundervisning på deltid.

NÄR DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN AVSLUTAS

I årskurs sju diskuteras elevens kommande fortsatta studier preliminärt. Eleven kan börja bekanta sig med olika platser för fortsatta studier redan i årskurs åtta till exempel genom att besöka läroanstalter på andra stadiet som är lämpliga för eleven när de har öppet hus.

I nionde klass görs det vid behov upp en studie- och habiliteringsplan för eleven. I planen antecknas alternativ för elevens studier på andra stadiet samt det stöd för lärandet och vardagen som eleven behöver under studierna. I nionde klass bekantar sig eleven med olika läroanstalter och deltar eventuellt i utbildningsprövning. Det är viktigt att eleven **personligen** bekantar sig med alternativen för studier på andra stadiet. Läraren och andra som arbetar med eleven funderar tillsammans med vårdnadshavaren på hur man kan förmedla information om elevens kompetens och stödbehov till den nya skolan. Den grundläggande utbildningen samarbetar i mån av möjlighet med läroanstalten på andra stadiet.

I diskussionerna om fortsatta studier kan man också vid behov inkludera en sakkunnig från hemkommunens handikapp- och/eller socialservice samt till exempel sjukhusets habiliteringshandledare och elevens terapeuter. Samtidigt kan man diskutera elevens behov av stöd för skolresor, fritid och så vidare.

Man bör också fundera på alternativa lösningar för eleven efter nionde klass. Det kan finnas få studieplatser på andra stadiet eller så kan de ligga för långt borta från hemkommunen. Vilka alternativ har eleven om han eller hon inte får en studieplats på andra stadiet? I nionde klass är det också bra att fundera på om man ska ansöka om sjukpension eller rehabiliteringspenning för unga från FPA. Sjukpension är inget hinder för studier på andra stadiet.

Utbildning på andra stadiet

Utbildning på andra stadiet ordnas vid specialyrkesläroanstalter runt om i Finland. I samband med andra yrkesläroanstalter kan det också finnas lämpliga utbildningsprogram för elever som studerat enligt verksamhetsområde. Läraren, den studerande och studiehandledaren i skolan samarbetar då den studerande söker till utbildning på andra stadiet.

Efter den grundläggande utbildningen kan studeranden till exempel söka till TELMA-utbildningen. TELMA är utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. Målet är att utveckla studerandens arbets- och funktionsförmåga och stöda den studerande i att hitta ett meningsfullt arbete eller arbetsverk-

samhet samt stärka hans eller hennes studiefärdigheter. I utbildningen studerar man de färdigheter som behövs för ett självständigt liv. Utbildningens mål och innehåll byggs upp individuellt. Utbildningen räcker 1–3 år enligt en individuell plan.

Utvidgningen av läroplikten gäller unga födda 2005 och senare. De nuvarande utbildningarna i övergångsskedet mellan den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet, såsom påbyggnadsundervisning efter den grundläggande utbildningen, utbildning som förbereder för gymnasieutbildning (LUVA) och utbildning som handleder för yrkesutbildning (VALMA), slås samman till utbildning som handleder för examensutbildning (HUX). Målet med den nya utbildningshelheten är att ge studeranden färdigheter i att söka sig till examen-sinriktad utbildning och avlägga en examen samt att förtydliga studerandens planer för fortsatta studier och karriär. Den nya utbildningen ska inledas den 1 augusti 2022.

HUX-utbildningen räcker ett år. I utbildningen utarbetas en fortsatt plan för yrkesutbildningen eller övergång till TELMA-utbildningen. För att övergå till yrkesutbildning behövs självständiga studiefärdigheter, läs- och skrivefärdigheter samt självständighetsfärdigheter.

Källa: www.oph.fi/sv/utveckling/utarbetandet-av-grunder-utbildning-som-handleder-examensutbildning

Framtid, sysselsättning och boende

Efter den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet är målet att varje ung person hittar sitt eget individuella sätt att delta i samhället. Olika sysselsättningsalternativ kan vara stödd sysselsättning, öppet arbete eller arbete vid ett arbets- och verksamhetscenter. Stödd sysselsättning innebär arbete enligt en individuell plan med stöd av en arbetstränare på en vanlig arbetsplats.

Ett annat framtida alternativ kan vara att delta i dagverksamhet och upprätthålla funktionsförmågan. Man planerar sysselsättningen och övar på olika sysselsättningsmöjligheter under den grundläggande utbildningen med PRAO-perioder då man bekantar sig med arbetslivet, och också under utbildningen på andra stadiet. Man övar också på boendevalternativ under utbildningen på andra stadiet och eventuellt redan i undervisningen enligt verksamhetsområde i de högre årskurserna. Eventuella boendeformer kan vara assisterat, styrt eller stött boende. Boendeformen planeras individuellt. Mer information: kehi-tysvammaliitto.fi eller <https://www.verneri.net>

Nödvändiga beslut

När eleven studerar enligt verksamhetsområde ska han eller hon alltid ha ett beslut om särskilt stöd och förlängd läroplikt. Dessa förvaltningsbeslut fattas ofta redan när barnet är fem år.

Figur: Förskoleundervisningens och den grundläggande utbildningens stig och nödvändiga beslut www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt

Förlängd läroplikt

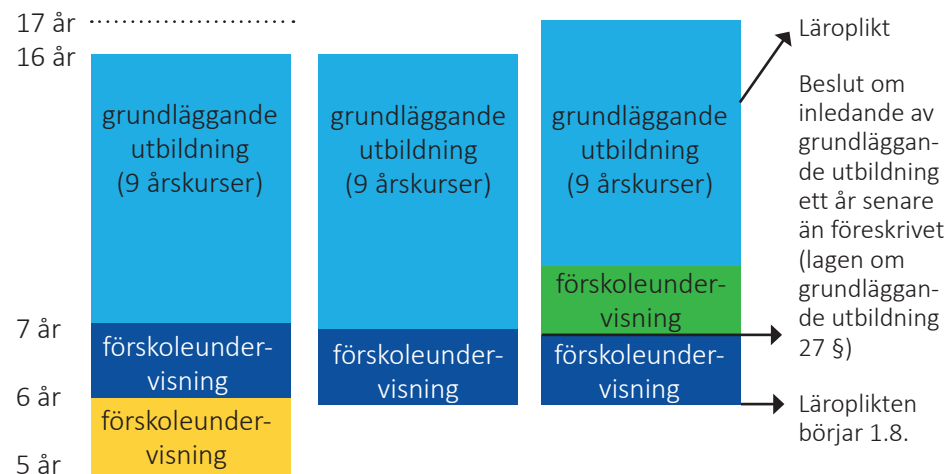
I 25 § i lagen om grundläggande utbildning föreskrivs att barn som är stadigvarande bosatta i Finland är läropliktiga. Om målen som bestämts för den grundläggande utbildningen inte kan nås inom nio år till följd av barnets funktionsnedsättning eller sjukdom börjar läroplikten ett år tidigare, det vill säga det år barnet fyller 6 år, och räcker 11 år. Detta kallas förlängd läroplikt, och beslut om den fattas som en del av beslutet om särskilt stöd.

Förlängd läroplikt innebär att läroplikten inleds ett år tidigare än vad som föreskrivs: läroplikten förlängs inte i mitten eller slutet av den grundläggande utbildningen. Barnets läroplikt börjar den 1 augusti det år barnet fyller sex år. I Finland börjar läroplikten vanligtvis det år barnet fyller sju år. En elev som har förlängd läroplikt börjar ofta förskolan som 5-åring. Då börjar han eller hon i skolan som 7-åring, precis som de flesta 7-åringar.

Ibland börjar ett barn som omfattas av förlängd läroplikt förskoleundervisningen som 6-åring. Då kan barnet övergå till den grundläggande utbildningen vid antingen 7 eller 8 års ålder. Om barnet inleder till den grundläggande utbildningen vid 8 års ålder slutar barnet också den grundläggande utbildningens nionde klass först ett år senare än sina jämnåriga. Läroplikten är fullgjord när årskurs nio har slutförts och eleven får ett avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen.

Ofta fattas besluten om förlängd läroplikt och särskilt stöd när barnet övergår till förskolan. Om beslutet inte har fattats eller elevens situation förändras under förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen, kan beslutet undantagsvis också fattas senare. I dessa fall kan läroplikten inte längre förlängas, men beslutet påverkar storleken av elevens undervisningsgrupp och kan också påverka läroämnena som undervisas. Beslutet påverkar också utbildningsanordnarens finansiering.

Vårdnadshavarna ansöker om ett beslut om särskilt stöd och förlängd läroplikt för sitt barn av utbildningsanordnaren. Till exempel en speciallärare inom småbarnspedagogik känner till din hemkommuns praxis gällande förlängd läroplikt. Alternativt kan du vända dig till den lokala kundtjänsten eller servicehandlingen för småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

Figur: olika alternativ för förlängd läroplikt www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt

Även den mångprofessionella gruppen inom hälso- och sjukvården ansvarar för att hjälpa vårdnadshavarna när behovet av förlängd läroplikt meddelas till utbildningsanordnaren i hemkommunen. En elev som omfattas av förlängd läroplikt är också alltid en elev som får särskilt stöd. Beslutet om förlängd läroplikt är ett administrativt beslut som fattas i samband med beslutet om särskilt stöd.

Förlängd läroplikt möjliggör studier i en mindre undervisningsgrupp (förordningen om grundläggande utbildning 893/2010 2 § 3 mom.). I en grupp av elever som omfattas av förlängd läroplikt får det finnas högst 8 elever. Om största delen av eleverna i undervisningsgruppen har en grav utvecklingsstörning får gruppen bestå av högst 6 elever. När en elev med förlängd läroplikt hör till en grupp inom den allmänna undervisningen får gruppen bestå av högst 20 elever.

Beslut om särskilt stöd

I beslutet om särskilt stöd fattas beslut om flera frågor som är centrala för elevens rättsskydd eller användningen av undervisningsresurser. Innan beslut om särskilt stöd fattas ska eleven, vårdnadshavaren eller elevens lagliga företrädare höras. Beslutet om särskilt stöd granskas alltid vid behov samt efter årskurs två och före övergången till årskurs sju. När beslutet om särskilt stöd granskas görs en pedagogisk utredning för eleven.

En elev som får särskilt stöd har alltid en IP där hans eller hennes stryk ordet individuella mål för lärandet beskrivs. IP utarbetas för eleven åtminstone en gång per läsår och dess uppfyllande utvärderas varje läsår. Efter att beslutet om särskilt stöd granskats ska elevens IP granskas så att den motsvarar det nya beslutet.

För att **vårdnadshavaren och eleven ska kunna höras** förutsätts att man på förhand förklarar syftet med hörandet för vårdnadshavarna och eleven, till exempel att diskutera beslutsfattandet om särskilt stöd. Syftet med hörandet är att ge vårdnadshavarna möjligheten att ge sin egen åsikt om exempelvis barnets behov av stöd av ett biträde eller en handledare och en uppskattning av de hjälpmedel som behövs för undervisningen. Under hörandet utreder man vad det planerade beslutet innebär i praktiken och hur det påverkar vardagen i barnets förskoleundervisning och grundläggande utbildning. Enligt förvaltningslagen (44§ 3 mom.) ska beslutets motiveringar och specificerade uppgifter om vad parten har rätt eller skyldighet till eller hur ärendet på annat sätt har avgjorts framgå av beslutet, till exempel beträffande elevens biträdestjänster. I beslutet om särskilt stöd bestäms följande (källa www.oph.fi/sv/utbildning-och-ex-amina/beslut-om-sarskilt-stod):

- huvudsaklig undervisningsgrupp,
- eventuella tolknings- och biträdestjänster,
- andra tjänster som avses i 31 §, såsom hjälpmedel eleven behöver eller stödperioder i en Valteri-skola
- eventuella läroämnen som ska individualiseras, ökning eller minskning av dem,
- ordnandet av undervisning med avvikelse från läroämnesfördelningen som fastställs i 11 §,
- befriande av eleven från att studera ett läroämne,
- andra särskilda undervisningsarrangemang som ska beslutas enligt 18 §, såsom andra arrangemang i anknytning till
- undervisningens innehåll eller sätt att ordna undervisningen,
- beslut om förlängd läroplikt,
- studier enligt verksamhetsområde.

Ett beslut om särskilt stöd kan fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller medan sådan undervisning eller utbildning pågår utan föregående pedagogisk utredning eller intensifierat stöd för lärandet, om det av en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen av eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar särskild orsak inte kan ordnas på annat sätt. Om barnets behov av särskilt stöd förändras i sådant som fastställs i beslutet om särskilt stöd ska beslutet om särskilt stöd granskas. Det första beslutet om särskilt stöd grundar sig på expertutlåtanden. I fortsättningen måste utbildningsanordnaren göra en pedagogisk utredning av barnet för att granska beslutet om särskilt stöd. Samarbetet med elevens vårdnadshavare är viktigt både med tanke på utredningen av stödbehovet och med tanke på planeringen och ett lyckat genomförande av stödet.

I beslutet om särskilt stöd är det bra att beakta att undervisning enligt verksamhetsområde är möjlig först i den grundläggande utbildningen. När ett barn deltar i förskoleundervisningen ska barnet alltid ha mål för lärandet i IP som baserar sig på läroplanen för förskoleundervisningen. Beslutet om särskilt stöd ska granskas vid vissa lagstadgade tidpunkter samt alltid vid behov, det vill säga i situationer där något som avgörs i beslutet om särskilt stöd ändras. Då

- gör man en pedagogisk utredning för eleven och ger den till vårdnadshavarna så att de kan bekanta sig med den,
- ska eleven och vårdnadshavaren höras,
- granskas beslutet om särskilt stöd på det sätt som förutsätts i förvaltningslagen = fattas ett nytt beslut om särskilt stöd och
- uppdateras IP så att den motsvarar det nya beslutet.

Beslutet om särskilt stöd skickas hem till vårdnadshavaren per post för kännedom. I beslutet om särskilt stöd fattas beslut om de ärenden som eleven och vårdnadshavaren har hörts om. Till beslutet bifogas en besväransvisning för sökande av ändring. I besväransvisningen anges till vilken aktör besväret ska levereras och besvärsmyndighetens kontaktuppgifter. Du kan också bekanta dig med VIP-nätverkets informationsinslag om särskilt stöd vip-verkosto.fi/vip-tie-toiskut (på finska)

Källa: www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/beslut-om-sarskilt-stod

SAMARBETSPARTER INOM UNDERVISNINGEN

Valteri center för lärande och kompetens

Valteri är ett riksomfattande Center för lärande och kompetens som lyder under Utbildningsstyrelsen och har sex verksamhetsställen i Finland. Vid varje Valteris verksamhetsställe finns också en skola, som erbjuder undervisning för elever inom förskoleundervisning, grundläggande utbildning och påbyggnadsundervisning. Elevens hemkommun ansöker om elevplats i Valteriskolan.

Valteri stöder förverkligandet av närskoleprincipen genom att erbjuda mångsidiga tjänster för behoven av allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Valteri erbjuder elever, deras familjer och medarbetare stöd för lärande och skolgång. Tjänsterna kan till exempel vara handledningsbesök till daghemmet och skolan, stödperioder antingen lokalt eller i Valteriskolan, utvärderingar och habilitering.

Valteri erbjuder också utbildning, kommunpartnerskap, konsultation, arbetshandledning, läromaterial och publikationer. Valteri erbjuder tjänster på finska och svenska. Du kan bekanta dig med Valteris verksamhet på adressen www.valteri.fi/sv/

Elmeri-skola

Med Elmeri-skolor avses specialskolor som drivits av specialomsorgen. Numera drivs de dock av kommuner eller samkommuner. Det finns tio Elmeri-skolor och utbildningsanordnarna kan vara samkommuner för sjukvårds- och socialtjänster eller kommuner.

Elmeri-skolorna erbjuder undervisning för elever med utvecklingsstörning, elever med autismspektrumtillstånd samt barn och unga som behöver psykosocialt stöd. Undervisningen ges både enligt verksamhetsområde och läroämne. Undervisning ges till personer med utvecklingsstörning, elever med autismspektrumtillstånd och elever som behöver psykosocialt stöd. En del av skolorna erbjuder också förskoleundervisning, påbyggnadsundervisning och kortvarig undervisning för elever som genomgår intervall-, undersöknings- eller habiliteringsperioder. Elmeri-skolornas verksamhet motsvaras av svenskspråkiga grundskolor som erbjuder undervisning enligt verksamhetsområde.

VAD BETYDER DET?

Pedagogisk utredning

Enligt lagen om grundläggande utbildning ska utbildningsanordnaren göra en pedagogisk utredning om eleven innan ett beslut om särskilt stöd fattas. Den pedagogiska utredningen ska innehålla

- en skriftlig utredning av elevens framsteg i lärandet av de lärare som ansvarar för elevens undervisning,
- en skriftlig utredning av det intensifierade eller särskilda stöd som eleven fått och elevens helhetssituation som sammanställts genom mångprofessionellt samarbete med yrkesutbildade personer inom elevvården.

Helheten som består av utredningarna och sammanställningen som utarbetats utifrån dem kallas en pedagogisk utredning. En pedagogisk utredning ska utarbetas också vid lagstadgade tidpunkter för justering av beslutet om särskilt stöd (efter årskurs två och före övergång till årskurs sju) och alltid vid behov. Justering av beslutet om särskilt stöd under förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen kan bli aktuellt om man rekommenderar undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde för eleven när den grundläggande utbildningen inleds eller elevens huvudsakliga undervisningsgrupp inte har fastställts i ett tidigare beslut om särskilt stöd. Utifrån den pedagogiska utredningen fattar utbildningsanordnaren beslut om de ärenden som ska avgöras i elevens beslut om särskilt stöd. I den pedagogiska utredningen motiveras elevens behov av stöd i frågor som avgörs i beslutet om särskilt stöd. Om eleven till exempel har nytta av handledning och stöd av en vuxen är det viktigt att motivera behovet av handledning och stöd i den pedagogiska utredningen. På basis av det kan man i beslutet om särskilt stöd besluta om till exempel beviljande av biträdes- och handledarresurser för eleven.

Du kan bekanta dig med blanketten om innehållet i beslut om särskilt stöd som grundar sig på en pedagogisk utredning på Utbildningsstyrelsens webbplats, www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/modellblanketter

Källa: Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

Trestegsstöd för lärande: stödnivåer

De tre nivåerna av stöd för lärande och skolgång är allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Stödformer i den grundläggande utbildningen är till exempel stödundervisning, specialundervisning på deltid, biträdestjänster och särskilda hjälpmedel. På alla nivåer av stöd kan alla stödformer tillämpas, med undantag av specialundervisning som ges i enlighet med ett beslut om särskilt stöd.

Allmänt stöd är det primära sättet att svara på elevens stödbehov. Detta innebär i allmänhet enskilda pedagogiska lösningar samt handlednings- och stödåtgärder som påverkar situationen i ett så tidigt skede som möjligt som en del av skolans vardag. Intensifierat stöd är ett kontinuerligare, starkare och mer individuellt stöd för elevens lärande och skolgång. Inför det intensifierade stödet görs en pedagogisk bedömning om eleven. Intensifierat stöd ges i enlighet med den plan för lärandet som ska utarbetas för eleven.

Särskilt stöd består av specialundervisning och annat stöd som eleven behöver enligt lagen om grundläggande utbildning. Specialundervisningen och det övriga stödet som eleven får bildar en systematisk helhet. Vårdnadshavarens stöd, ett mångprofessionellt samarbete och individuell handledning är viktiga. Man kan övergå till särskilt stöd till exempel på basis av en läkares eller psykologs utlåtanden när barnet deltar i småbarnspedagogiken. En individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP) ska utarbetas för eleven.

I kommunernas skolor kan det finnas grupper för så kallat krävande särskilt stöd. Krävande särskilt stöd är inte den fjärde formen av stöd för lärande. Krävande särskilt stöd för att stöda lärande eller skolgång kan behövas av barn och unga med allvarliga psykiska problem, flera funktionsnedsättningar eller grav funktionsnedsättning, utvecklingsstörning eller autismspektrumtillstånd. Dessa barn och unga behöver särskilt intensivt, planerat och mångprofessionellt stöd för sin skolgång och habilitering.

Källa: www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/stod-larande-och-skolgang

Särskilda undervisningsarrangemang (lagen om grundläggande utbildning 18 §)

Bestämmelser om särskilda undervisningsarrangemang finns i 18 § i lagen om grundläggande utbildning. Denna paragraf gör det möjligt att delvis ordna elevens undervisning på annat sätt än vad som bestäms i lagen om grundläggande utbildning och grunderna för läroplanen. En sådan situation kan uppstå till exempel av orsaker relaterade till elevens hälsotillstånd. Om elevens antal

veckotimmar minskas ska det finnas hälsomässiga grunder för detta. Hälsotillståndet bedöms av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården, så i första hand behövs ett sakkunnigutlåtande om elevens somatiska eller psykiska situation som hindrar eller försvårar skolgången. Beslutet om särskilda undervisningsarrangemang (lagen om grundläggande utbildning 18 §) fattas som en del av beslutet om särskilt stöd för alla elever som får särskilt stöd. Efter detta beskriver man konkret i IP hur elevens studier ska genomföras i praktiken.

Du kan också bekanta dig med VIP-nätverkets informationsinslag om särskilda undervisningsarrangemang vip-verkosto.fi/vip-tietoiskut/ (på finska)

Ämnesövergripande studier

Skolan kan ha helheter eller teman för lärandet som är gemensamma för alla elever och som kallas ämnesövergripande studier.

Elevvård

Elevvård innebär att främja och upprätthålla elevens goda studieframgång, psykiska och fysiska hälsa, sociala välbefinnande och verksamhet som ökar förutsättningarna för dessa i daghems-, skol- och läroanstaltsgemenskapen. Elevvårdsarbetet styrs av att barnets intresse prioriteras och barnets välbefinnande främjas. Eleven har rätt att avgiftsfritt få den elevvård som behövs för att eleven ska kunna delta i undervisningen. Elevvård genomförs i första hand som förebyggande, gemensam elevvård som stöder hela gemenskapen.

Eleven har rätt till individuell elevvård och elevvårdstjänster. Den individuella elevvården omfattar skolhälsovårdstjänsterna samt kurators- och psykologtjänster. Eleven har rätt till psykolog- eller kuratorstjänster inom utsatt tid. Till elevvården hör en yrkesövergripande expertgrupp som tillsätts fall för fall till stöd för eleven. Individuell elevvård grundar sig alltid på frivillighet och dess genomförande förutsätter vårdnadshavarens tillstånd.

Du kan också bekanta dig med elevhälsan om grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014) www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-laroplanen-den-grundlaggande-utbildningen samt på Utbildningsstyrelsens webbplats www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/elev-och-studerandevard

Studie- och rehabiliteringsplan

En studie- och rehabiliteringsplan görs upp när den unga personen är 16 år. Studie- och rehabiliteringsplanen är en plan för kommande studier och stödåtgärder, till exempel stödbehov för lärande och fritid. Av planen ska möjligheterna och målen för yrkesinriktad rehabilitering framgå. I planen redogörs för hur ordnandet och genomförandet av studierna planeras. I kommunen kan planen utarbetas av till exempel en socialarbetare eller en yrkesutbildad person inom undervisningsbranschen tillsammans med vårdnadshavaren och vid behov även med andra experter.

En förutsättning för rehabiliteringspenning för unga är att eleven har en individuell studie- och rehabiliteringsplan som utarbetats i elevens hemkommun. Planen kan utarbetas även om den unga personen inte ansöker om rehabiliteringspenning. Planen ska granskas och preciseras vid behov.

Källa: www.kela.fi/web/sv/rehabiliteringspenning-for-unga

Sjukpension

Sjukpension betalas till 16-64-åringar som inte kan försörja sig genom arbete. Personer under 29 år beviljas dock inte sjukpension innan möjligheterna till yrkesinriktad habilitering eller utbildning har undersökts. Om yrkesutbildning är möjlig betalas rehabiliteringspenning för unga till 16–19-åringar.

Källa: www.kela.fi/web/sv/sjukpension-och-rehabiliteringsstod-for-vem

Rehabiliteringspenning för unga

Rehabiliteringspenning för unga betalas till 16–19-åringar för tiden för studier eller annan arbetslivsorienterad rehabilitering. Grunden är att den ungas personens arbets- eller studieförmåga eller möjlighet att välja ett yrke eller arbete har försämrats på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning. Den unga personen ska också behöva stödåtgärder för studier eller annan sysselsättningsfrämjande rehabilitering. För ansökan behövs en uppdaterad studie- och rehabiliteringsplan och läkarutlåtande B av vilket framgår hur hälsotillståndet påverkar arbetsförmågan och yrkesvalet.

Källa: www.kela.fi/web/sv/rehabiliteringspenning-for-unga

UTDRAG UR LAGEN (628/1998) OCH FÖRORDNINGEN OM GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING (852/1998)

17 § Särskilt stöd

Beslut om särskilt stöd ska fattas skriftligen av utbildningsanordnaren och beslutet granskas åtminstone efter årskurs två samt före uppflyttningen till årskurs sju. I beslutet om att ge särskilt stöd ska anges den normala undervisningsgruppen, eventuella tolknings- och biträdestjänster samt övriga tjänster som avses i 31 § och vid behov undantagsarrangemang i undervisningen enligt 1 mom.

Ett beslut om särskilt stöd får inte meddelas innan utbildningsanordnaren hört eleven och dennes vårdnadshavare eller lagliga företrädare fått en utredning om elevens framsteg vid inläringen av dem som ansvarar för elevens undervisning och en utredning genom yrkesövergripande samarbete tillsammans med yrkesutbildade personer inom elevvården om det intensifierade stöd eleven fått och om helhetssituationen för honom eller henne. Utifrån dessa uppgifter ska utbildningsanordnaren bedöma behovet av särskilt stöd (pedagogisk utredning). Den pedagogiska

utredningen ska vid behov kompletteras med ett psykologiskt eller medicinskt expertutlåtande eller en motsvarande social utredning.

Ett beslut om särskilt stöd kan fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller medan sådan undervisning eller utbildning pågår utan föregående pedagogisk utredning eller intensifierat stöd för inläringen, om det av en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen av eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar särskild orsak inte kan ordnas på annat sätt.

17a § Individuell plan för anordnande av undervisning

För verkställigheten av ett beslut om särskilt stöd ska en individuell plan tas fram för anordnande av undervisning. Planen ska tas fram i samarbete med eleven och vårdnadshavaren eller vid behov med en annan laglig företrädare för eleven, om det inte finns ett up-

penbart hinder för det. Av planen ska det framgå att undervisning eller annat stöd ges eleven i enlighet med beslutet om särskilt stöd. Planen granskas vid behov, dock minst en gång per läsår, i enlighet med elevens behov. Det centrala innehållet i planen bestäms i grunderna för läroplanen.

18 § Särskilda undervisningsarrangemang

Studierna för en elev kan delvis ordnas på annat sätt än vad som bestäms och föreskrivs i denna lag eller med stöd av den, om:

- 1) eleven anses till någon del redan ha kunskaper och färdigheter som motsvarar den grundläggande utbildningens lärokurs,
- 2) det med hänsyn till elevens förhållanden och tidigare studier till någon del är oskäligt att eleven skall genomgå den grundläggande utbildningens lärokurs, eller
- 3) detta är motiverat av skäl som har samband med elevens hälsotillstånd.

22 § Elevbedömning

Syftet med elevbedömningen är att leda och sporra eleverna i deras studier och utveckla deras förutsättningar att bedöma sig själva. Elevernas inläring, arbete och uppförande skall bedömas mångsidigt.

25 § Läroplikt

Om ett handikapp eller en sjukdom hos barnet medför att de mål som ställts för den grundläggande utbildningen uppenbarligen inte kan nås under nio år, blir barnet läropliktigt ett år tidigare än vad som bestäms i 1 mom. och läroplikten fortgår i 11 år.

FÖRORDNINGEN OM GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING (852/1998)

2 § Bildande av undervisningsgrupper

I undervisning som ges elever som omfattas av sådan förlängd läroplikt som avses i 25 § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning får undervisningsgruppen omfatta högst åtta elever. En undervisningsgrupp som bildas av mycket gravt utvecklingsstörda elever får omfatta högst sex elever. Om undervisningen för en elev som avses i detta moment ges tillsammans med andra elever än sådana som avses i detta moment eller i 2 mom., får undervisningsgruppen omfatta högst 20 elever.

10 § Bedömning under studierna

Eleven och hans vårdnadshavare skall tillräckligt ofta få uppgifter om elevens framsteg i studierna samt om elevens arbete och uppförande. Om lämnande av uppgifter bestäms närmare i läroplanen.

MATERIAL OCH LÄNKAR

toimintakykvarvio.fi | vip-verkosto.fi | www.tuvet.fi

Hyttiäinen M., Kokko L., Mäki M., Pietiläinen E. & Virtanen P. 2014. Vaikeavammaisten oppilaiden opetus – Esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen. Tredje reviderade upplagan 2014. Helsingfors: Erja Pietiläinen ja Maiju Mäki, Kehitysvammaliitto ry.

Juurikainen, O. 2018. Saatan oppia hitaasti. Vinkkejä toiminta-alueittain opiskelevien lasten ja nuorten opetukseen. Liperi: Sanoina.

KÄLLOR

- Lagen om grundläggande utbildning www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628
- Förordningen om grundläggande utbildning www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980852
- Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2012/20120422
- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-laro-planen-den-grundlaggande-utbildningen
- Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014 www.oph.fi/sites/default/files/documents/174850_grunderna_for_forskoleundervisningens_laro-plan_2014_0.pdf

BEDÖMNING:

Bedömning av elevens lärande och kunskaper i den grundläggande utbildningen från och med 1.8.2020 www.oph.fi/sites/default/files/documents/bedomning-i-den-grundlaggande-utbildningen.10.2.2020_0.pdf

BESLUT OM SÄRSKILT STÖD:

<https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/beslut-om-sarskilt-stod>
<https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/sarskilt-stod>

FÖRLÄNGD LÄROPLIKT:

<https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt>

UNDERVISNING ENLIGT VERKSAMHETSOMRÅDE (på finska):

www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteet-kootaan-yksilollisesti-toiminta-alueittain-opiskelun-palapelimalli/
www.valteri.fi/artikkelit/tavoitteen-asettaminen-toimintakyky-huomioiden/

ELEVVÅRD:

Lagen om elev- och studerandevård www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2013/20131287
<https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/elev-och-studerandevard>

Perusopetuslaki: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628

Perusopetusasetus: www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852#L2P10

När ett barn övergår från förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen är det bra att fundera över vilken lärmiljö och undervisning som passar barnet bäst och är förenliga med barnets bästa. Undervisningen som ordnas enligt verksamhetsområde utformas enligt elevens behov. Undervisningen ska planeras individuellt för varje elev med beaktande av elevens styrkor, motivationsobjekt och stödbehov. För eleven ska en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP) utarbetas. Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde är mycket mångsidig. I undervisningen utnyttjas vardagliga rutiner och olika lärmiljöer.

I den här handboken beskrivs innehållet och praxisen i undervisning enligt verksamhetsområde. Dessutom berättas det om pedagogiska och administrativa dokument och beslut. I handboken tar vi också en titt på alternativ efter den grundläggande utbildningen.

ATT BEAKTA

- Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde kan inledas i den grundläggande utbildningen från årskurs 1
- Beslut om övergång till undervisning enligt verksamhetsområde ska fattas i beslutet om särskilt stöd
- Barnet har beslut om både särskilt stöd och förlängd läroplikt
- I undervisning enligt verksamhetsområde har eleven individuella mål för lärandet

Handboken har sammanställts av:

VIP-nätverkets temagrupp för undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde Päivi Lång, handledande lärare, Valteri center för lärande och kompetens

Lauri Rätty, specialklasslärare, Jyväskylä

Pirjo Koivula, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen

Irene Rämä, forskardoktor, Helsingfors universitet

Aino Äikäs, universitetslektor, Östra Finlands universitet

Maarit Lasanen, rektor, Elmeri-skolor

Hannu Heiskala, barnneurolog, linjeledare (em.), HUS

Suvi Kivimäki, psykolog, Helsingfors

Maarit Varvikko, socialarbetare, Helsingfors

Bilder: iStockphoto, freepik.com | Layout: Kati Poikonen

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

VALTERI